

М О Н У Б И Л И П А Л, Т А Р А Б А Т Т А Ж Ы

ПЛАКАТ- АРЫН

КЫСКА ХУУСААДА, БЕДИК ШЫНАРЛЫГ

Партияның жыйыны (1978 ж.) Пленумунда «Көзө аймак» аймактык мурунга бизнестин турмушта мөксүрүлгө болса, оң бугу адрылардын бугу таламат, шакин хог-жүдөсүн, аыл-чөм аймак-биле болгон көдө айма-агы-нын чиг-дн-биле журтту иле-гедин хандырарын чедир азынды болур, мычарга ол бугу үзүлдери будуренин өзүдөсүн чоңун амыдырал депенинчн улам мыайгы хог-жүдөсүн хандырар турар уезурлу» деп, СЭКП ТК-нын Чигенин секретары Д. И. Бреснев чулгаан, Бо чузга айтышыктын болган онгу беш чылда боттарынк мурунда салдыган соура-ларын чедиренин кууедири дөшт Тынын көдө шилери арег-шудуру аймакда, көдө айма-агы будурале, анде бедик көргүзүлери чедир ан турар.

Чер ажилын куауура-нын улам бедирин турган, оон үнүш-дуртукун ажил-дин, ажаан алыр дүжүтүү нөвөдери үеин эч чузга негедели болун артышан. Бо чылдн республиканын чер

аймактыклардын мурнула белеи эвес соурагалар салды-ган. Көдө иччилеринчн соиа-дистиг хүдээселеринден чам-дык одургуларын база катан номчун көрөлинер: «Республи-канын сохостарына гек-тардан тароа куауура-лары-нын 10,5 центерден эжош эвес, картофельди — 95, по-гааларынк — 125, силе куа-уура-ларынк 150 центер дүжүдүн алмын хүдээсн турар. Сугаттыг черлерге тароа куауура-ларынк бир гектардан 14 центерден эжош эвес, картофельди — 98, хой чылдыг егитенинчн 18 центер дүжүдүн алыр. Шол-дерге 300 муң тоина органик-тер болган 30 муң тоина ми-нералдыг кемчиликтегер, ич төгөр, 265 муң гектар та-раа шолун ширин айдарбас керекселе-биле болбазыра-дур, хорунун хат азырыга удур сейкалар-биле 270 муң гектарга чаштырымыктын чорудар, чакы ол-шык сн-

чирер сугтарымыктын 47 муң гектарга болган бири өзүнкү сугтарымыктын — 46 муң гектарга чорудар.

Тараа будуралеми 257 муң тоина, картофельди — 19 муң тоина, ногаалары — 9,2 муң тоина чедирер.

Күрүнеге 65 муң тоина тарааны садар, ол доктааттын-ган пландан 15 муң тоина хой.

Амгы үеде республиканын бугу тарылга шолу 375,36 муң га, оон иштинде 245 муң га черин чулга тараа куауура-лары эжеп келген амь бо чылдыг планиг даалтаны куу-седиле тараа куауура-ларынк бир гектардан-на 12—13 центер хере дүжүдүн алыр уезурлу бис. Моон-даа, со-иалдистиг хүдээселерден-даа алган көргө, мурнууста салдыган соурагалар улуг дур.

Ынчлажок совхоз бурзу, бригада, эвено бурзу болу-нуң бар кураавырлары дозу

ажаан, агрохиматты, бой-дустуң хорун байдалдын барымдаалан, артеминч бол-ган муракчы дуржуганын чедиренин аймак-херек-ке ажаан турган, будуру-дени шын организастар бол-за, ол соурагаларын амыды-рала боттаандыр болуру-нуң бугу аргалары бар. Кур черлерин шндөдин алганмы-дан бээр 25 чыл дургуунда тараа будурулеми практик-камы болган Тынынч мур-накы ажил-агыларын, оон иштинде Таңды район-нуң база Көдө айма-агы-нын дуржуга станицынынк практиккамы манга кол-ла чу-бе болза чер ажилынчн куауура-лары бедире, техник-каны ажилгы ажилдар, куш-ажилдын сагыла-чуру-му шндгыларды дөшт дем-седали эч илесекил, дөшт-тич чорулар болурун көр-гүскөн. Ынчашан чер ажил-нын куауурамын бедире-де база амы үеинч агро-

район бурзунге база совхоз бурзунге чакы хову ажилдарын чорударынчн планын бодгаш техноагтуг картамын апрель 5-ке чедир кылар;

— апрель 10-га чедир хову турааларын бурн бедире, чакы хову ажилдарыга бу-гү районларынчн болган ажил-агыларынчн бедире-лип хмылалын дооар.

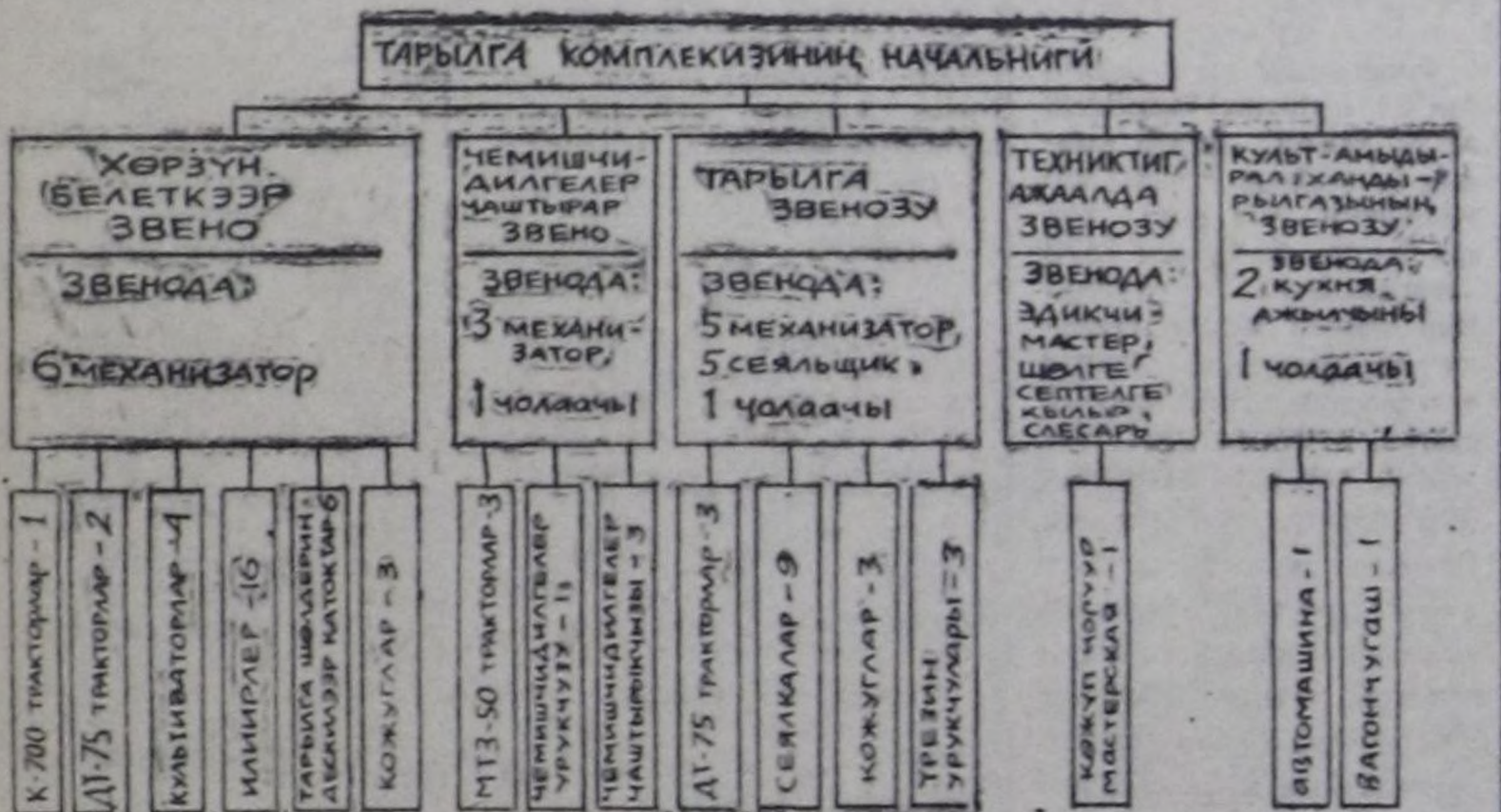
Хмылалды чорударла тех-ника ештепелени каваар чо-рудун турарынч, четтес уе-азипни сортуу ап, чогуур кондициямыга чедир ары-

Тараа куауура-ларынк чаштырылгазын таарымчалыг үеде эң кыска хуусаада доо-заалынар!

Чаштырылгага бир хүн озалдаар болзу-вусса, 1 гектар черин 30 тоина шыгын чи-дирер бис.

Чаштырылганын хожудаанындан өзүмнер 5 хонук орайтап үнер болза, бир гектар чер-нин дүжүдү 10 хуу чедир алдынмас.

ТАРЫЛГА КОМПЛЕКИЗИ

1. Тарылга мурнунда черин болбазыра-ды ажадан кылар хорун белетээр эвено. Эвенода — үш агрегат. Оларынчн бирозин (К-700 трактор, дерт куауура-тор болган жожуга 16 ялийн составтын) тарылга мурнуун куауура-зын кылар. Аркан иин агрегат (бирозин-де ДТ-75 трактор болган жожуга үш каток состав-ты) тарылга мурнууда болган оон соонда хорунуң дескелер.
  2. Чемпичидилгелер чаштырар эвено. Ол бирозин-де дугулаут МТЗ-50 трактор-биле минералдыг кемпичидилгелер чаштырык-чынындан тургустанган үш агрегат состав-тын.
  3. Тарыыр эвено бирозин-де ДТ-75 тра-ктордан болган үш сейкадан тургустанган үш агрегат составын. Урезинирчн сортуң өкөсет, сейкаларга урары-биле эвенога иин шапраничтин быжылаар, үшкү ал-равнык кемпичидилгелерин сортуң өкөп, сейкаларын долдуру турар.
  4. Техниктиг ажаанда эвено-у тарылга комплекзинин агрегаттарынчн техниктиг ажаалдамын хүн бүрү кылар болган үе-лишкенинчн уду эер. Эдиктиг мастер эечкер санында, ажаалдамын кылар турар агрегаттарынчн трактористтерн кириштир-бишаан, техниктиг ажаалдамы чорудар.
- Черге септелге кылар слеарь (ол боду каннакчы) үрелишкенинчн эер.
5. Нулытура-амыдырал хандырылганынчн эвеноду механикаторларын ажилдар-баа дыштаныр черлеринче чедирер, иинг кемпич болган сугну ховуда агрегаттарга дөрт чедирин турган, аянтти кемпичилге-ринчн организастар, чогуур организациал-биле магазининин, автолаванкын ажилдар-чүрүмү дугураар.
- Амыл төлевири.** Аккорд-шаңналдыг ажил төлевири ажилдап турар бир брига-дынчн составына тарылга комплекстерин организастаанда, ажилдаан шагын барым-далаап төлөөр. Оон-биле чергелештир аян-сыны база үе-уезеп бээр. Ажил-ага-нынчн эске алыраарындан тарылга комплекзинге ажилдары-биле түр үеде чоруткан киле-лерин ажил төлевири ажилынчн доктаа-тыган норма-чизжер болган чогуур раз-ряты эугуаар херек кырында кылдыган ажилдын кемпичил барымдалаан төлөөр. Оон анда тарылга комплекстеринчн док-таамал кемпичилгеринчн көрдүнгөн төле-вири чедир санал бээр.
- Херек апарганда кукуруза, картофель болган өске-даа куауура-лар тарыңр специ-ализастаан немелде эвеноларын тургузаар.

Чарыштын тилекчилеринге

моральдыг шаңнал-мактал

Бистин республиканын көдө ажил-ага-нынчн специалистеринин, совхозтар ажилчыннын хүдээлгеи болза бо чылын эң элек дүжүтүү өс-туруп, ажаары болур. Часкы тарылга социали-стик чарышты дөштиг организастарга ол соура-ланы чедип аларынга дузаалаар, уезурлу. Ону орга-низастан турган, чарыштын киржикилеринге мо-ральдыг болган материалдыг идиң бериншкенин шын дүүштүрери чугула.

Отрядтарынч, бригадаларын, эвеноларын, агрегаттарын ажилынчн түнелени хүн бүрү үндер болган ону калбаа-биле чарлап дында-дыр. Часкы хову ажилдарынчн үезинде шаңнал-макталдарын дараазында хевирлерин ажилла-ры чогумчалыг:

Аас шаңналын администрация, партия болган профвйлед комитеттери чарлаар ийкепке азы ажил-агы удуртукчуза хамаарышкан профвйлед органы-биле дугурушканын эугуаар дужал-биле чарлаар. Аас шаңналынчн чарлаанын дугайын коллективке дындадыр, ажилдакчыларын күш-ажыл дептеринге чогуур демделеди кылар.

Байыр чедирген чагааларын бердинген даалга-ларын чедиренинчн куусеткен эң эки ажилдак-чыларын өг-булелеринче чарыштын организачы-лары чорудар. Ол дугайын парлаалга, радиога дындадыры чугула.

Куш-ажылчы алдар тугун совхозтарынчн төпт-ринге, салбырларга, бригадаларга чарыштын тилекчилеринге тураскаалып көдүрер. Тукту ту-раскаалып көдүргөн коллективтеринчн азы тус-тус ажилдакчыларынчн чедип алган көргүзүлгелерин таблицаларга айтыр.

Часкы хову ажилдарынчн сөөлгү түнелдерин барымдалаап, чарыштын тилекчилеринге вым-пелдерин, кызыл тукчугаштарын, «Часкы тарыл-гага эң эки ажаалдаан агрегаттык», «Шынарнын тергинин» деп шындымгаларын тыпсырын сүме-леп турар.

Вымпелдерин, кызыл тукчугаштарын, херечил-дерин, хүндүлөп бижикитерин коллективтин бүгү кезигуннеринчн мурнуга байырлык байдалга тыпсар.

Шаңнал-макталдын хевирлери бүгүде билдин-гир, ажык болурун чедип алмы чугула.

Дизельдиг тракторларынчн кывар чуулун чулга 1 хуу камнап аялаш безин, чуртка 25 муң тракторну чыл дургузунда кывар чуул-биле хандырып болур бис.

Чаштырылганын дөрт чорударга база үезинин, кемпичидилгелерин одуругуларга ден-дески бол-ган айттыган ханызынга чедир чаштырарга, одуругулар аразын шокарлааска, ол ыткан шөлдүн кыдыларынга дески кыдыр чаштырып каарга, 1 гектардан-на 1—1,3 центнер дүжүтүү немей ап болур. Ону республиканын бүгү тароа шөлүнге хамаарыштыр алырга, 24 муң 500 тоина немелде тароа-дыр.

Часкы тарылга үезинде бир чаштырылга агрега-ды чулга чагыс шак анаа турар болза, 5 гектар чер чедир чаштыртынмас болган ажил-агы ортумаа-биле 11 рубль 60 көпөк карыгалыг болур.

ДТ-75 тракторнуң бир шакта анаа турушкуну ажил-ага-гыга 5 рубль, К-700 тракторнуң—11 рубль, МТЗ-50 тракторнуң—3 рубль, тароа ажаар комбайнынчн—30 рубль карыгаланы чедирер.

ТЕХНИКАНЫ ЧАҢГЫС МИНУТА-ДАА АНАА ТУРГУСПААЛЫ!

КУШ-АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИ БОЛГАШ МАТЕРИАЛДЫГ ШАҢНАЛДАР

I. КОЛ ТӨЛЕВИР

Совхозтарынчн үнүш өсү-дүргөсүнчн көдө ажил-агы ажилдарында хаара туттунган ажилчыннынчн доктаатынган норма-чизжерин болган

расценкаларынчн эугуаар, ажил төлевири кылганын барым-далаа шаңнал-макталдыг системамына үндөйлөп тө-лөөр.

(рубль болган көпөк-биле)

Разряты						
I	II	III	IV	V	VI	
Унүш ажилында атыт болган хол-биле кылар ажилдарга						
кылганын дөшт төлевири	2—95	3—15	3—37	3—67	4—06	4—65
үе-шак дөшт төлевири	2—76	2—95	3—15	3—43	3—80	4—34
Тракторист машинистер кылганын дөшт төлевири	3—93	4—43	4—98	5—60	6—30	7—08
үе-шак дөшт төлевири	3—64	4—09	4—60	5—18	5—82	6—55

Продукция дөшт санажылга-га чедир куш-ажыл төлевири үстүдө айттыган тарифтиг шалымын болган ажил-ага-лар доктааттыган норма-чи-зжерин барымдалаап турган, кылдыган ажилдарынчн (чер-ни алдары, илтиртери, куауура-лары, чаштырылга болган өске-даа) кемпичиле-биле төлөөр.

Алдыган продукция дөшт санажылга чедир бригадаларга (эвеноларга) ажилдаан үе-шак дөшт куш-ажылдын үе-шак барымдалаар (нард чок) төлевири, механик-стат-тынган ажилдарга — IV раз-рятыг тарифтиг шалымын, атытгы болган хол-биле кы-

II. НЕМЕЛДЕ ТӨЛЕВИР

Унүш ажилында хаара тут-тунган ажилчыннынчн ол ажилдарынчн кылганы дөшт алыр шалымына дараазында немелде (шаңнал) төлевири доктааткан:

— бүгү шөлдөргө чашты-рылганы бедик шынардыг чо-рутканда болган эки өзүмөр үнгөндө—20 хуу;

— органиктиг кемпичи-дигелерин сортурунчн база тегеринин даалгаларын док-тааттыган хуусаада куусет-кени дөшт —20 хуу;

— хөп одуртуур куауура-ларын одуругулар аразынын ажилдарынчн доктааткан хуу-сааа бедик шынардыг кылганы дөшт —20 хуу.

Тракторларга иин ээлчег-лиг ажил үезинде улуг тра-кторист-машинист боду болган ону солгуур кичи ээлчег нор-малынчн куусеткенде, ээлчег азыр шалымынчн 10 хууун анаа немей төлөөр.

Часкы хову ажилдарында хаара туттунган тракторист-машинистерге болган совхоз-тарынчн өске-даа ажилдакчы-ларынчн, совхозта калбарган чарыштын негеделеринчн куу-сеткен болза, оларын матери-алдыг шаңнал фондусундан шаңнаар. Идиңг шаңнал-биле чергелештир моральдыг идиң бериншкенин кылып, вымпел-дери тыпыр, Хундуала сам-бырылга киирер, хүндүлөп бижикитерин тыпыр.

ТАРЫЛГА КОМПЛЕКСТЕРИНДЕ ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНДА ХААРА ТУТТУНГАН АЖЫЛДАКЧЫЛАРГА КУШ-АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИ

Тракторист-машинистеринчн куш-ажыл төлевири ажил-агыга куштүг бооп турар норма-чизжер болган рас-ценкалар эугуаар кылган ажилдарынчн кемпичил бар-ымдалап төлөөр.

Комплексе начальнигыне тарылга үезинде кол ажилы-нын таламынчн алыр-ду-жаалынчн шалымынчн төлөөр. Оон анда күрүнеинчн со-

кол шалымынчн 15 хууну не-мей төлөөр.

Эдиктиг мастерлеринчн бол-ган слеарьларынчн (газ-алектри-биле каннакчылар-нын) куш-ажыл төлевири оларынчн ажилдап турары комплекзинге ээлчеге куу-сеткен нормалынк расценка-зын эугуаар кылар. Ээлчег нормалынчн куусеткени дөшт

расценкаларынчн ажил төле-вири тариф фондузун (ол ажилдакчыларынчн доктаа-тыган разрятыгарын эугуаар), тарылга ажилдарынчн чоруда-рынчн календарыг хуусаа-зын болган 7 шактын ажил хүнүн эугуаар санаан ээлчег нормалынк үезинде кылган ажилдарынчн кемпичил ба-рымдалаап доктаадыр.

Часаактын шиптирлерин эугуаар будурулгелерден час-кы хову ажилдарына кири-штирген тракторист-маш-инистеринчн кол ажилдап ту-рар черинде ортумак шалы-мынк 75 хууун команди-ровка ажаанынын орнунга тө-лөөр арттырар.

Совхозтарга часкы хову ажилдарында хаара туткан ажилчыннынчн болган ал-бан-жаакчыларынчн куш-ажыл төлевири ажил-ага-гыга док-тааттыган расценкалар эугу-аар, кылган ажилдарынчн кемпичил барымдалаап тө-лөөр. Түр үенин ажилчынна-рынча ажилдын шынары дөшт немелде төлевири (шаңналым) база кылган пре-дукциямы дөшт чедир тө-лөшкенин кылабас.

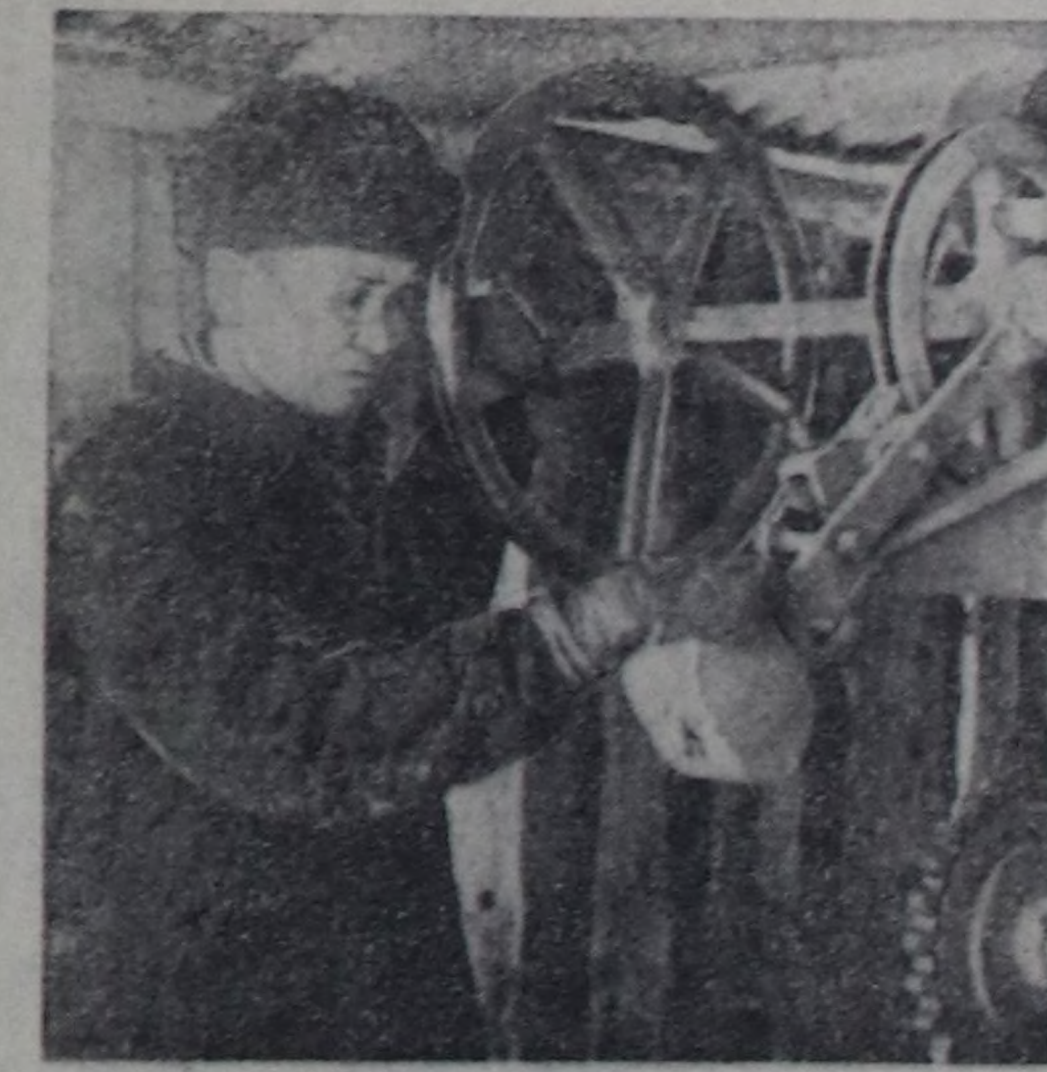
Бөжөрүнчн хаара туттунган ажилчыннар көрдүнгөн ажил-

ЧЕМПИЧИДИЛГЕЛЕР

Чемпичидилгелерин ажил-дары — хорунун дүжүтүү-рүн бедиренинчн эң чугула факторларынчн бирозин адал болган үеинг, чедиртиг кемпичидилгелеринчн бирозин өдөк болур. Өдөкти тарылга шалыгыне тароа куауура-ры үнер шөлдөргө 1 гектарга 20—30 тоина, кукурузага —10—20 тоина, карто-фель болган ногааларга 30—40 тоинаны төгөр. Өдөк төкөн шадерин эрири билек аидар-бае болза, оон дүжүткө салда-ры аажок кудулаар.

Минералдыг кемпичидилге-лерин үезин чаштырарынчн мурнунда азы оон-биле кады хөргүне кириер. Бирбаанды-лаан бөдүүн суперфосфатты чазын чаштырар кызыл-тас шөлүнге 1 гектарга 200—300 килограммын, а иин даклар суперфосфатты 1 гага 100 —150 килограммы кириер.

Арында материалдарынчн республиканын Көдө ажил-ага-гы министрство, ауну механааны, мур-накчы дуржуганынчн неге-диринчн болган социали-стик чарышты органи-застанарынчн куш-ажылды организастарынчн болган ажил төлевириинчн идиңте-ри белеткен кириер.

Шаган-Аргынд районундагы митинг дилер беш күнүгө катталды. Эрткен чымыл ол колективте...

Бригадалар аралында калбарган социалисттик чарыкка...

АЖЫЛЧЫН АНГЫНЫН АНЫЯК САЛГАЛЫ

Фрунзе хоорайда чаа № 4 профессионал-техникумдун митинг баштайгы жыйнагы...

МЕТРО: олимпийжи график

Наймемаалдык метрополитени карама көздүрүлгө чарыктын турар Ол база-ла ХНН Олимпий оюнунанга беткелиги турарм ол. Чаартылаларынын чамдымы бол.

Г. ХАЩЕНКОВ, СЭТА-нын корр. Москва.

Бюбүрзектин судалы

СЭТА-нын корреспонденттери дыйнадып тур

ВСР-НИН ДХМ-НИН НОТАЗЫ АГРЕССОРНУН ОРУУН ДУГЛААР

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнама удуу кем-буруулуз агресси дыйнактын агартып база Вьетнамын болот Кылдаттын арамга даштыкы керектер министрлериниң орадыкчаларынкы депкелиге чыгааларынкы соцагарлар дашткы кылдат эрге-чагыралар буруузу аарыг баштай дашткы башче чык павим орадыктын Вьетнамын дашткы баш-баше итүүлөп турар. Кылдат даштыкы керектер министрлериниң Вьетнам Социалисттик Республикасынын Даштыкы керектер министрствосунун Ханойла тараткан нотамына ол дугайын чыгаалар.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИШКИН

ХАНОЙ. (СЭТА). Совет хой-ниитиниң унда чоруу турар делегациянын Бий ТН-нын секретари Суан Тхон Хуане алган.

СЭТА-нын фотохрошкаам.

ДАШТЫКЫДАН СОЛУН МЕДЭЭЛЕР

МИКЕЛАНДЖЕЛОНУН ЧУРУКТАРЫ

Микеланджелонун ханага турган 100 чыгам чуруктары Сам-Лореншонун флорентин дугайынч плазанын алаан. Даш 3 чыл бурунла тынган.

«БОЙДУСТУН ҮННЕРИ»

Британияда радио даштык даштык корпорацияны «Бойдустун үннери» деп конкурсту чыкты-на эрттирип турар. Ой киркеничтери бойдусту соцуураан үннери магнит топтолган бижитиш, чордулар учурау.

ХЕРЕЧИ - ДЖАКОБ

Дани шагдалар мидит бо-лушкуну аякка-да көрүп көрбөн: Коллегиацияны зооманганын орадыканын дугайында херечи чыкты. Дани шагдалар мидит бо-лушкуну аякка-да көрүп көрбөн: Коллегиацияны зооманганын орадыканын дугайында херечи чыкты.

ЛАОС УАУСБИЛЕ ЭП-С-Е-Т-К-И-Л КАТТЫШТЫРЫАГАЗЫ

ВЬЕНТЯН. (СЭТА). Лаос-биле кылмагарда кылдат шеритерини мөңгөп турары, чурттуг согуу жокуларынче шионо-дверет башкерини болот ордундари чорудуй турары, шитини политиктик байдалды доктаамал өзгөчө болдурдэ он орадыкычкылар болот Некхины ИДР-га удуу өскө-дэ чөргөзгөч хөдөмшкенири бүгү лаосу удушту шитирлиг удуураагыны болот киле-дөшкенини болотурга. Некхины эрге-чагыраларынкы кем-буруулуз хөдөмшкени-рике удуураалар митинга-лар бүгү чуртта боот турар. Митинг митинглер Вьетнама-га, чөтто мууларга болот республиканын өскө-дэ хоорайлары болот.

ХАНОЙ. (СЭТА). Кылдаттын чыгыркы болуктерини хөдөмшкенири буруу шашкы, аям-дугайынчыкы аяс улуу-биле ин-сетил каттыштырылган. хөдөмшкенири бүгү агресси болдаларында соу аштарынын даштыкы таварын шитирлиг шитирлиг илереткен чагаан Вьетнамын Ада-чурт фронтунун ТН-зы Лаостун Национал тур...

ЧАВЫРЛЫШКЫННЫ БЫЖЫЛААРЫНЫН ОРУУ-БИЛЕ

ВАЛЛЕТТА. Чер ортузу дашыга экономика, эртеме болот култура таланын биле кады аямдагылаанын аксел спортивтик чөвүлө хураалды аямдыкы Малаканын наймысламында доокан. Европала аямдык чөк чоруу болот кады аямдагылаа таланын биле чөвүлө хураалды киркичкенири 35 куруениң төдөкчөчкенири адым дедет дугузуна экономиканы, эртемениң болот култура-нык язым-буруу талаларына Согуу Африканын болот Чооку Чон чүтүң Чер ортузу далай кавам чурттары биле Европанын курушкени-ри, АКШ-тын болот Кана-дын саппа-ла талага акжы-тыг кады аямдагылаанын калбарынын айттыларын чыгаалары.

ЧООКУ ЧӨӨН ЧҮНТЕ ТАЙБЫНГА КЫЖАНЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Араб удуулардан чамдык-биле, АКШ-тын мыйшыкымы-биле Иранды биле Египеттиң чар-гыны чамгыс талаам дугуру-жугуламын аямдыгы шынчын улам-на илден болу берген. Вашингтонга ат салган «тай-бы» керезин болот аял напсарылаарын анализде көргөсө Садаттын дөшү дү-жүп берилини Чооку Чон чүтүң удууларына аар-бер-ге болуу дөргөниги политик-тиг тайыбарлаачылары бу-зүрөткөн. Чамгыс талаамы керезин Чооку Чон чүтүң импо-ризацияны болот сновикчи-ни туратарыны быжыгала-рылче улаанга болот дай-ны үнүн көш болу ол рай-онда дүшкүрүт чорукту улам-на чидегендериниң чөвүлө.

ОРУС ДЫЛДЫ ӨӨРЕНИЛИЦЕ

Делегейниң уруглар чылы ЧАРАШ БАЖЫҢНЫҢ ЭЭЛЕРИ

«ДЫЛ — калдарның харылажымындагы эң чыңгыз чөп» деп, В. И. Ленин айткан. Чыгыс дыл негизинен күрүнгө чурттуу чыңгыз харылажымы, лиы-буру айтырылганын ширттиреринге бүтү инитилелдиң негизинен кирештирери белен. Хой националдык күрүнгө ош бугу талаамдыктарыны араалда харылажымы каппаг-бар ширттирерин амырлар депкен келер. Ук айтырыгы удураштык (антанталист) айтырлар инитилелде (чыгыс, капиталист инитилелде) тергилдеги национал дылны өскө бүтү уластарыны араалда күш-биле тарайды. Дылдарымын кызылбаар арга-биле ширттирер турар. Ош чорук лязы-бүр аймак-ошк бүтүрерини араалда ош-ошкен, адаа-деминсел өшерте чедирер.

Социалист инитилелде байдал миди эвс болурун бастын турттуң дуржулаам толаргай хорелтеп турар. Совет Эвилелин — хой националдык күрүнгө. Ош девисез, биринчиде 130 хире дылдар бар. Олар СССР Конституциясы, эвилелешкен болган автономму республикаларыны Конституцияларына баугаар деп хараттыган болган хосту-буле хорек турар. Соңунда Програмамында партия «моон сонгаар-даа СССР-ниң улустарынын дылдарынын хосту-буле хорек турар». (ССР-ниң хамаатсыз бурзузуну кандалаа амырлар чыгаарлар» деп айткан. Бо чорук партияны Ленинни национал политикамды амырларга багыттаганнан, демократтык чуртка күрүнгө дылы, толаргайлаарга, хоолу баугаар бүтү аймак-ошк улустарыны ажылаары ал-бал, өскө бүтү дылдары артык эргелег дыл турба укурту деп В. И. Ленинни айткышынын күөсеткиниңичи амын баугр.

С О В Е Т эрге-чагырганың чылдарында бистин чуртка шаанда уугу-бизик чок чоран 30 хире улустарынын дылдарына таарыштыр чаа биктирерин чогайткан. Элеон хой национал улустарыны эргилеги, пария биктирерин жайбак ажыкчы масаларыны өөренип алары белен, чаа

биктирер-биле солаан. Бугу совет националдың национал хеврилдиң, социалист устанымырамы культурам, чечен чогаалы, урай чүдүү, паралагам чечектеши сайаырап турар. Дык хой националдарыны толөөкчидер боттарыны дылдарыны кырынта өөрөнөр, өртем-билгилги чегип алар аргалыг апарганы.

Моон-биле кады амын үедө СССР-де сайаырагыт социализм тургустунуң, бугу нациялар болган биле улустар кижилериниң тогуу таламды-биле чаа инитилешсе— совет улус дылдары каттыжып, коммунист тургустуңуңа оларны кирежигеи улагыны-биле чергелештир турттуң экономика, политика болган культуру таламды-биле хоректеши күрүнгө чыгыс ай планын баугаар боттардырынга, өртемниң болган культураның чегипкирерин, масалыг информацийны солчурунга национал улустарыны араалда харылажымын инити дилыны солчу ош куштегелен. Бистин чуртка миди дыл кылыр орус дылды бугу совет улус эки тура-биле инити, худан алган.

Өскө бүтү дылдары-биле ден эргелег орус дылды Совет Эвилелиниң национал улустарыны араалда харылажымыны дылды аларгыны таварыга эвс. Орус дыл — бистин чурттуу чогууң чурттык хой кели болур орус улустуң национал дылды. Ону, 1970 чылды чегин-биле азырга, курраилерин 36,3 хуууу, белустарыны 49 хуууу хосту-буле билер, орус эвс национал улустарыны 13 миллион киши шүүт төрөн дылды деп санаар болган инитилелде бүтү чогууң 76 хуууу азы төрттүң үчүлден хой билер болган. Совет улус өшк чегин чок. Бо фактылар орус дылды хорек кырында хой националдык совет улустарыны араалда харылажымы дылды инити төрөн дылды аларгыны көргүзүп турар. Моон-биле кады амын инитилелде орус дыл чүгө бистин чуртка эвс, харын бүтү делегейде ин негизинен дылдарыны бирөөнү, чурттар араалда харылажымын дилы бооп турарын демделээр чугула.

О Р У С Д Ы Л — киши төрөгетинин муруакты артемиши болган культураның дөлөгилерин боттунда сирип алган дыл. Ош В. И. Ленинниң дылы, марксисизм-лениниң теорияны сайырадырында шилгаргай рольду ойноан дыл. Мынчаган орус дыл коммунист инитилелдеги бугу талаамды-биле сайыраган тургузууларын белеткен кижилердин хоректе оша уугу укур-дузалам.

Орус дыл — эи сайаырайт Орус дыл коммунист инитилелдеги бугу талаамды-биле сайыраган тургузууларын белеткен кижилердин хоректе оша уугу укур-дузалам. Орус дыл коммунист инитилелдеги бугу талаамды-биле сайыраган тургузууларын белеткен кижилердин хоректе оша уугу укур-дузалам. Орус дыл коммунист инитилелдеги бугу талаамды-биле сайыраган тургузууларын белеткен кижилердин хоректе оша уугу укур-дузалам.

Б А Р, хой национал совет улустары-биле акы-дуума харылажымы улам хапталдыр, коммунист инитилелди тургузууда ийректеши улам күштедирер арганы берен.

Б И С Т И Н республиканың удуртур партия болган совет органыны орус дылды өөренириче, орус дыл башкылашкыныче доктаамал сагып салып турар. Тыла школарыны бугу кластарында орус дыл кол өртемнири бирөөн апарган. Тыла школарыны үстүкү кластарында, республикада тускай ортумак болган дээд өөрдиете черлерине бугу өртемнири орус дыл кырында башкылаш турар. Кызылбаар башкы улангыны болган педитиштуу кол солугтарыны бирөөн — республиканы школарынга ажылаар орус дыл башкыларыны белеткер.

Орус дылды хой националдык акы-дуумашкы совет улустарыны харылажымын болган кады акылажымын дылды, эртемниң, культураны болган урай чүдүү үчүлел чөпөс эргилерини инитилелдеги азырны чөпөс кылдыр көрөш, тыла улус уугу күрөш-биле болган эки тура-биле өөренишкан, бо талаамды-биле элөөн келтирчилердин болган. Моон-биле кады РСФСР-ни өскө автономму республикаларга, областари болган округтары-биле көннөргө, Тыланың чамлык регионнарында чогуу орус дыл билери ам-даа кошкак болган харын-даа уугу намылгарыны инитилел шүүт орустап билбес кижилер эвөөш эвс. Ортумак школары доосканнарыны араалда беш чөпөс кижилерин орус дыл билериниң дененди чамы.

Бо фактылар СССР-ниң Министрлер Човулелиниң 1978 чылды октябрь 13-те худан алган «Эвилелешкен республикаларга орус дыл өөрдири болган башкылаа Моон сонгаар улам кижилер таламды-биле хөмчөлөр дугайында» деп доктаамалыга үделитилеш, бистин республикага толаргай акылаары чорудары итесп турар.

Х А М Ы К Т Ы Н мурунда тыла школага орус дыл башкылашкыны пинари улам кижилер, методикалы сайаырагылаары, өөрдирили уруглаары практиктиг, амырларга

ажылаан болур бидалер бээр-биле хобаштырары, башкылашкыны үеялде техниктег хорекселдерни каппа-биле ажылаары чугула. Бо солугларыны боттунуң эртемни эки бидар башкы ботталдырып шыдаар. Мынчаган ортумак школага, мынчаган өте кластарга ажылаар башкылар орус дылды чүгө теория таламды-биле эвс, а хорек кырында төрөн дылды дег билер, орустап шүүт арыг чыгаар, боттунуң болган догуу-биле инитилеш шыдаар, орус дылды байтак өск курааыларыны, филологияны, орус литературыны болган улустуң ас чогаалын эки билер боур ужурау. Моон-биле чегелештир уругтар садтарында школа намын чегелештири орус дылды өөрдириче оша инитилелди салыры чугула, чүгө дээр уругларыны бичинден өөрдире, олар орустап арыг чыгаар, орус дылды эки билер апаар. Ош ишкан орус дылды өөренир болган орус дыл таламды-биле билин улам хапталдыр күрөшкү бугу кижилерге дуаалаар солугте биле солугарга «Орус дыл ботталдырыны, радиога болган телевидениге тускай дамчылыгыларын органиастаары, боттулар тургузууы чегелешти хөмчөлери ап чорудары база уугу укур-дузалам. Совет улус — Москваны «Русский язык» деп ном үндүр чери орус-национал өөрдиете солугтары, филологиялар словарьлары дээт өскө-даа номнары республикаларыны чагы-биле параап үндүрүп турар. Бо таламды-биле ажылаан база бистин республикага чорудары чугула.

Орус дыл СССР-ниң улустарыны бузулбас эи-найырамын басыргырга, оларны моон сонгаар улам чоошудайырынга, бугу талаамды-биле сайаырагыт кижилерни инитилелдеги уугу рольду. Орус дылды кизи бурзуу өөренир чугула. Моон барымдалааш, СЭКИ-ниң XXII съездинин бистин чурттуң улустарыны боттарыны төрөн дылы-биле чегелештир орус дылды эки тура-биле өөренип турары уугу укур-дузалам деп демделейн.

Д. МОНГУШ, Тыланың дыл, литература болган төгүтүнүң эртемни-чиле инитилелдеги дыл болган бажик солуглары эргилеги, филология эртемни-риниң калдыды.

Даштындоп хоректе шөөргин, чораш ак бажыкны солго дөрт чыл бурнуулар туудуң берген. Инитилел кире берээл. Силерни чаштарны откур, солдог туңгери откуп салар: аска билүү уагу өрөөлдө ойнар-чөгөш, а садик болурун-чуртулары бажыкны өскө таламында база бир өрөөлдө кидир-тууң өөренип турар (чуртукте олар кижилериниң башкыны Антонина Семилале). Угаатпаанда гажык уруглар фотография үчүлел келдилер; солунуң ая (чуртукте).

Каш чыл бурнуулар Эриш районда «Нарын союзтуң төүөлүк элети орунчук, бичик, тар аска-сад турган. Ам өрөөлө бойдал көчүс өскө. Чылыме, чырык, шати-баштын галчок чараш кылдыр каастап кылган (ылалыңа иштики өрөөлдерниң таналарында чоронк чуртуктер, аны-буру бургун терешкан эки), бурнуу-биле деритилген бо бажыкында 65 чаштар дүң-дүң чок чуртукте, өөренип турарлар. Олар — жатыннарыны, тускай эргилелерин, кидир интеллигенттериниң уруглары. Чаштар дээр партиязы болган күрүнгө уугу солго салымын, кымынчы база бир хорекчил бо-дур.

Көсөк кады үзүктел берген кижилер амырлар берген: Каткы-золду турар эи, Кады ойнаар өөрүк эи — деп, урууларыны башкыны эвөрти бир үч-биле чыгаалаш шилуектери дилежип ортуп калды.

А. ДЕМБЕРГЕЛЬ, А. ЗАПЦЕВНИЦ фотогалар.

ЭРТЕМ-ПРАКТИКТИГ К О Н Ф Е Р Е Н Ц И Я

Тыла школарыга орус дыл башкылашкыны сайаырагылаарыны бугу турас-наткан эрге-практитик конференция «болуп эртен. Пенарлыг куралга тус-кай илеткелерин дыккан. Орус дыл башкылашкыныга хамаарышкан айтырлар таламды-биле аргалардулаа солчулаа болгулаан.

Эрге-практитик конференцияны республиканың Чырыдышыны министрствозу, РСФСР-ниң Чырыдышыны министрствозунуң национал школар таламды-биле эртем-инитилел институту Тыла лабораториясы, Кызылдың педагогика институту органиастап эртинген.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ШКОЛАДА КОМПЛЕКСТЕР

Фрунзе хоорайда Октябр районунуң № 64 ортумак школарының спорт комплекси эң-ле хоректеги эки кылдылган. Киргизияны бугу бузулаарында башкылар, уруулар спортунуң органиастаарыны, тудуучулар спорт комплекси түдөр хевириниң дуржулааны солчуру дээр маанаа көзүп турар. Каш чыл бурнуулар № 64 школарыны башкылары архитекторлар-биле кады спорт комплекси олимпийски стандартында дүүшүр ала турду элөөн. Ам школарыны спорт комплекси республикада эң-ле дээр — маллар оркуту, спортчу ойнар шөлдүг, гимнастика хоорайыгыптыг, ГТО комплекси дуржулааны элте чордоп, 1978 чылда бо школарыны спорт комплекси республикада эң дээр ден санаан. Олимпийда-80-ге тураскатын школарыны спорт баазаларыны тудуу талаамдыгыны чыгарып, таалаа-жылышканын таламды-биле Бугу-эвилелиң кооруде-конкурууңуң оркомки-телиги шапталып берген.

Мында мур ачыг школары дээр лязы-буру секциялар барын турар. Совет чылда беш 500 хире школары ГТО-нуң нормалары дуулааннар.

№ 64 школарыны үдөгери-биле Фрунзе хоорайда төс спортчу комплекси, азын каш стадионарыны, спорт шөлдөрүн, гимнастика хоорайыгы гаштарыны тудуп, эде чурткан.

Киргизияны күш-культура, спортчу шимчөкчонкини органиастаары өөрдиете чегелешти масалыг күш-культураны болган спорт сайаырадырының эржек чургулашкыны дугайында партияның XXV съездинин инитилелдерин чегинишкени ботталдырып турар. Школарыны спорт баазалары туларын болган эде чуртарыны үр үедө кызыр программыны ботталдырып турар. Ону беш чылда азылдыгы, бассейнерин, стадионарыны спорт комплекстери Ош, Токмак, Талаа хоорайларга, ош-он спорт залдары суурылган, азылдыга азылааган кирген. Тянь-Шаньда эи беш чур ачыг салыг спорт комплекси бар. Оларынч шунтууңда спорт залдар, футбол шөлдү, спортчу шөлдөр, майнаар оруктар бар.

Чүгө эртен тыны бешин Кыргызияның үжөн хире школыларыны СССР-ниң спорт мастери, чус хире кизи спорт мастерини кандидаттар дөрт чус өөреники бирги разрядчылар болу берген.

В. ЕРОМИН, СЭТА-ның көрр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 30-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Уес», Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Сыдык чыгыш». Уруглар кинофильми. 11.50 — В. Ковалев — «Байдал». Телеши. 12.50 — Француз инанити Жаан-Филипп Колларын кошерти. 13.40 — Мелодер. 13.50 — 16.00 — Чалсар. 16.00 — Мелодер. 16.20 — «Сибирде болган Ыракмы чуук чөкчө». Кинопрограмма: «Ошк», «Төгөс үнер дөс», 17.05 — «Москва болган мош-валылар», 17.35 — «Сөң кажан-даа кирбесч эрме», Ураи чечен телефильмиң башталгы көргүзүл. 18.45 — «Уруглар номунуң неделямың ажыттырары».

КЫЗЫЛДАН

19.30 — «Тык неделя». Информастыг программа. 19.45 — «СЭКИ-ниң XXV съездинин шириттерини — амырлар».

КИНО

МАРТ 30-ДЕ

«НАВЫРАЛ»: 10.25, 13.30, «Хөөрөлдө» 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ЧЕР КАРЫЛА»: 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кара Ибеттин бөлкө» 11.00, 13.00, «Динишактарда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«МУДГАТЧИНЫ»: «Муладгымынд» 11.00, 13.00, «Адыр, ман!» 9.00, 12.00, 15.10, «Күсүк кодалар» 10.25, 13.30, «Хөөрөлдө» 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН

СИМФЕРОПОЛЬ. (СЭТА). СССР-ниң болган Болгарияны шириткен командаларыны эң хууууңуң ужурашкышында совет футболистер 3:1 сапта шөлдөң.

СОФИЯ. (СЭТА). СССР-ниң шириткен командалык биле Болгарияны олимпийки шириткен командалык футболга эң хууууңуң ужурашкышында Плевнеге эрт турген. Ук ошп хайым болган. Болгарияның Шилстра хоорайында СССР-ниң болган БУР-луң аныктарыны шириткен командалары ужурашкан. Болгар аныктар футболистер 4:2 сапта удуп алган.

АЛМА-АТА. (СЭТА). Бедик даг чүгүзү Медеода СССР биле ГДР-ниң конькидаларыны араалда матч-маргалда, СССР-ниң кубогу дээр маргалда эртин турар.

Москва чурттуг конькида Дмитрий Оглобин 300 метрге чарыша америк спортчу Эрик Хейденың дөсөт рекордуң (4:04,91) чарткан (4:04,06 сек.).

Бөгүн республикага болган Кызылга бүргөч анык, камдык чөлдөр бискай хар чурар. Барыч түк уламыншы, башталгы хаттыг дургеи секундда 5—10 метр чедер. Агаарың температураны республикага 2—7 градус соор, чамлык районнарга 0—5 градус чылмыр. Кызылга 1—4 градус соок болур.

МАРТ 31-де Кызылдың башкы училишине доозуучулар-биле ужуражыкчи кежесин болур. Эгелээр 18 шакта.

Кочетов кудумчууңда 110 дугаар бажыкы ажылап турган «Огонек» фотография 1979 чылды апрель 2-ден хапталып болган ош Леция кудумчууңда 42 дугаарыг бажында фотоаппарачи көчүрер. Дышкылар хунер чөкчөк артегилер 8 шакта 120 шакка чедир аныкчалар. Дүштүк чансар 12 шактан 13 шакка чедир болур.

Кызылдың амырлар хавдырыла көнбачыныга былакчы, инженер-ширмалакчы (тур каза), идик кылар лектын технология, идик кылар неже элтег мастери, уугу экономист хорек.

Айтырларын дараамында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Найырал кудумчуу, 59.

Күш-ажык таламды-биле эргеледеге анык дуржулааны күш-ажык таламды-биле экономистер хоректешип турар.

Айтырларын дараамында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Шетинкин болган Кравченко кудумчуу, 38, телефон 2-34-42.

Органиастаарыны болган бугу-урууларын удуруучуларыны база профессионал комитеттериниң кичээлдерине:

Кызылдың аш-чечен салым хоорайны шириткен чонунга номбирманыны бир топнамы 180 рубль өрткит салып турар.

Хоорайны органиастаарыны болган бугу-урууларын коллетивтиг чыгышкы худан аш турар.

Айтырларын дараамында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Октябрь кудумчуу, 29, Аш-чечен салым, сарым квалити, телефон 2-34-32.

Редакцияның адреси:

Тыла АССР-ниң Министрлер Човулелиниң Ном үдүрер чед. полиграфон болган ном садмында талаамды-биле эргелешкү типографияны (Кызыл, Шотикки болган Братченко кудумчуу, бөжөк № 1), Тираж 17048, Чыгыш № 960.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажык № 3, ТЕЛЕФОНАРЫ: Редакторуңа 2-24-63, редакторуңа оралкыныңың 2-35-24, 2-31-75, харысагалды секретариңың 2-23-33, секретариаттың 2-23-35, партияны амырлар болган совет тургузуу квалитераныңың 2-37-13, аргаалады информаций квалитераныңың 2-20-60, корректорларыны 2-27-41, бухгалтер квалитераныңың 2-41-47, үдүрер квалитераныңың 2-22-64, чага квалитераныңың 2-41-27, калдыкыңа 2-31-75, култура квалитераныңың 2-23-54, келде айма-агыш кыч 2-42-45, солгуң келбедө баргада 2-32-75 телефонче долгар.

Тираж 17048, Чыгыш № 960.

ТС — 00493